

توان‌های محیطی توسعه اکوتوریسم در جزیره قشم و جهانی شدن؛ یک مطالعه مروری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۰

کد مقاله: ۵۲۴۸۰

اسماعیل قنبری*^۱، افسون مهدوی^۲

چکیده

امروزه جهانی شدن نیز باعث دگرگونی فرهنگ، اقتصاد، ارتباط جوامع و... شده است. افزایش احساس شهروند جهانی یا جهان‌وطنی، جهانی شدن اقتصاد یا یکپارچگی اقتصادی در عصر حاضر، حاکی از تاثیر جهانی شدن بر شهرها می‌باشد. قشم از این حیث و به دلیل طبقه بندی به عنوان یک منطقه آزاد و در بر داشتن مناطق گردشگری قابل توجه پتانسیل بالایی در تبدیل به یک جهان شهر را داراست. بنابراین، مطالعه حاضر بر روی تاثیرات متقابل و جنبه‌های مختلف ارتقاء و توسعه اکوتوریسم در قشم و جهانی شدن این شهر متمرکز است. روش تحقیق به صورت مروری با مطالعات کتابخانه‌ای، مقالات فارسی و لاتین و بررسی اسناد و همچنین مصاحبه با صاحب‌نظران این حوزه است. نتایج بدست آمده از مطالعه نشان می‌دهد که قشم با وجود استعداد قابل توجه در حوزه گردشگری زیستی، و با ارتقا و توسعه اکوتوریسم می‌تواند با جنبه‌هایی مانند ترویج بازارهای آزاد، جهانی سازی اقتصاد جزیره، گسترش شرکت‌ها در بخش خصوصی، افزایش سرمایه گذاری خارجی، تسهیل ورود فناوری‌های خارجی همراه باشد که همگی اثرات مثبت در راستای تحقق جهان شهر شدن این شهر به شمار می‌آیند.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، توسعه پایدار، اکوتوریسم، جزیره قشم.

۱- دانشجوی دکتری، رشته شهرسازی، دانشگاه آزاد سیرجان

۲- استادیار، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد کرمان

شهرها در دوره های مختلف تحت تاثیر افکار و ایده های متعددی قرار گرفته اند. ایده هایی چون سوسالیستی، سرمایه داری، صنعتی، فورد صنعتی و ... بالاخره مدرن، پست مدرن و پسا مدرن، فرم و سبک زندگی شهری، مدیریت و اقتصاد شهری را تحت تاثیر قرار داده اند و امروزه جهانی شدن نیز باعث دگرگونی فرهنگ، اقتصاد، ارتباط جوامع و... شده است. افزایش احساس شهروند جهانی یا جهان وطنی، جهانی شدن اقتصاد یا یکپارچگی اقتصادی در عصر حاضر، حاکی از تاثیر جهانی شدن بر شهرها می باشد (Ashmori و همکاران، ۲۰۲۰). در اینجا این سؤال مطرح است که جهانی شدن چه تاثیری در شهرها دارد؟ به عبارت دیگر، آیا شهرها تحت تاثیر جهانی شدن قرار گرفته اند؟ هدف این مطالعه بررسی توسعه اکوتوریسم و اثر آن بر جهانی شدن یا جهان شهر شدن قشم می باشد. مفهوم اکوتوریسم مستعد معانی مختلفی است و اغلب با سایر مفاهیم مرتبط نزدیک مانند گردشگری ماجراجویی یا گردشگری حیات وحش اشتباه گرفته می شود. عدم اجماع معنایی در مورد معنای این اصطلاحات موضوع تحقیقات بسیاری در این زمینه است. تغییرات در تعاریف اکوتوریسم منعکس کننده دیدگاه ها، ارزش ها و علایق متفاوتی است که طرف های مختلف در رابطه با گردشگری دارند. Pleumarom پیشنهاد می کند به احتمال زیاد در آینده نزدیک توافق کلی در مورد معنای اکوتوریسم حاصل نخواهد شد، لازم است تعریفی از اکوتوریسم ارائه شود که برای اهداف این تبصره مفید باشد. گردشگری زیستی شکلی پایدار از گردشگری مبتنی بر منابع طبیعی است که اساساً بر تجربه و یادگیری در مورد طبیعت تمرکز می کند و از نظر اخلاقی مدیریت می شود که تأثیر کم، غیرمصرفی و محلی محور باشد (Brida و همکاران، ۲۰۲۰).

جهانی شدن، و منطقه ای شدن، با تاکید بر اقتصادهای صادراتی، گرایش به سمت خصوصی سازی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی نیز انجام شده است. آزادسازی تجارت به وابستگی بیشتر بین کشورها از طریق ایجاد موافقت نامه های تجاری منطقه ای که تشویق به استفاده از صادرات و واردات به عنوان یک استراتژی معیشتی و سیاست ملی است که به رقابت در بازار بین المللی به جای استقلال در جامعه بین المللی ارزش می دهد، منجر شده است (Brida و همکاران، ۲۰۲۰). خصوصی سازی توسط منطقه ای سازی و آزادسازی تجارت تشویق شده است، زیرا موانع تجاری از بین رفته اند، و به شرکتها اجازه می دهد تا پایگاههایی را در سراسر جهان ایجاد کنند تا مزیت رقابتی خود را با استفاده از هزینه های کار و سرمایه کمتر در جهان سوم افزایش دهند. ظهور چند ملیتی در تجارت بین الملل منجر به کاهش قدرت دولت های ملی در روابط تجاری شده است زیرا تأکید از وابستگی اقتصادی بین کشورها در قالب وام و کمک های بشردوستانه به وابستگی کشورهای در حال توسعه به سرمایه گذاران خصوصی تغییر کرده است. (Paramati و همکاران، ۲۰۱۷). بنابراین مسئله ای که تحقیق حاضر به دنبال بررسی و ارزیابی آن است، مسئله توانان ها و پتانسیل های محیطی و گردشگری قشم و اثر متقابل توسعه اکوتوریسم در این شهر و جهانی شدن آن است. قشم از این حیث و به دلیل طبقه بندی به عنوان یک منطقه آزاد و در بر داشتن مناطق گردشگری قابل توجه پتانسیل بالایی در تبدیل به یک جهان شهر را داراست. مطالعه به صورت مروری با بررسی اسناد کتابخانه ای و ارزیابی های انجام شده از سوی محقق و نظرسنجی با صاحب نظران و کارشناسان مجرب در این حوزه انجام گردیده است.

۲- اکوتوریسم در قشم

جزیره قشم یکی از جزایر استان هرمزگان است که به عنوان بزرگترین جزیره ایران و خلیج فارس در تنگه هرمز قرار دارد. این جزیره در چند دهه اخیر به یکی از مکان های توریستی و گردشگری تبدیل شده است. از نقاط دیدنی این جزیره بازارها و دیدنی های طبیعی آن همچون جنگل های حراء، غارهای خوربس، تنگه چاهکوه، دلفین های آبی خلیج فارس، دره ستاره ها، جزایر ناز و غار نمکدان است. جمعیت این جزیره در حال حاضر در حدود ۱۵۱۰۰۰ نفر است. توریسم از اصلی ترین پتانسیل های اقتصادی در جزیره است. بنابراین، توسعه اسکله ها به عنوان مبادی اصلی ورود گردشگری به جزیره از اهمیت بالایی برخوردار است. بر اساس آمار و شواهد، بندر لافت بیشترین نقش در جابجائی مسافران و گردشگران به این جزیره را دارد (طرح جامع قشم، ۱۳۹۷). توسعه خطوط ارتباطی در بخش های هوایی، دریایی و زمینی از زیرساخت های اصلی در توسعه صنعتی به شمار می روند. از این رو این مسئله همواره از سیاست های اصلی توسعه ای مد نظر سازمان منطقه آزاد است. در قشم، تک تک روستاهای جزیره با بافت های زیبا و فولکلور مردم بومی، ژئوسایت های ژئوپارک، سواحل آرام و متنوع، جنگل های دریایی حراء، همه و همه از نظر گردشگری اهمیت وافری دارند. ولی بیشتر این نام ها هم اکنون در حد منابع گردشگری هستند و باید به جاذبه تبدیل شوند (طرح جامع قشم، ۱۳۹۷).

این واقعیت که گردشگری، در بسیاری از موارد، جنبه های زیست محیطی، اقتصادی و فرهنگی کشورهای میزبان را نادیده گرفته است، منجر به تحقیقاتی در دهه ۱۹۸۰ شد. «گردشگری نوین» بر این باور استوار است که سیاست های گردشگری نباید صرفاً ضرورت های اقتصادی و فنی را در نظر بگیرند، بلکه باید خواسته های کیفیت محیطی و رفاه مردم محلی را تأمین نماید. نگرانی های مربوط به گردشگری زیستی که منجر به تحقیقات دهه ۱۹۸۰ شد را می توان با هجوم عظیم گردشگران به میزبانی

جوامع بلافاصله پس از جنگ جهانی دوم و به جنبش زیست‌محیطی دهه ۱۹۶۰ دنبال کرد. در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، تصویر گردشگری شروع به بدتر شدن کرد (Brida و همکاران، ۲۰۲۰).

فعالیت‌های محیطی، بین سریع‌ترین بخش‌های در حال رشد گردشگری در جهان قرار دارند. مدیران مقصدهای گردشگری دریافته‌اند که باید جاذبه‌های نو، هیجان‌انگیز، بکر و بی‌رقیب را به مجموعه داشته‌های گردشگری مقصدهای خود بیفزایند تا شمار متقاضیان بازدید از آن مقصدها مطابق خواسته‌ها و اهداف در نظر گرفته شد گردشگری پیش‌برود (Paramati و همکاران، ۲۰۱۷). در حقیقت کاهش سطح تقاضا و در پی آن، عدم استفاده از تأسیسات و تسهیلات گردشگری در فصل‌هایی از سال، یکی از عمده‌ترین چالش‌های مدیران مقصدهای گردشگری زیستی در مناطقی مانند قشم است که با عنوان فصلی بودن از آن یاد می‌شود. به بیان خلاصه، شکل جدیدی از گردشگری که محبوبیت زیادی در دهه‌های اخیر به دست آورده و از ظرفیت بالایی در میان انواع گردشگری برخوردار است، گردشگری زیستی می‌باشد. گردشگری زیستی، به عنوان یک فعالیت اقتصادی، به طور رسمی، در ایران و بویژه در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از گردشگران قرار گرفته است. جنوب کشور و به ویژه جزیره قشم به دلیل داشتن بسترهای مناسب برای اکوتوریسم از پتانسیل بالایی در زمینه گردشگری زیستی برخوردار است که البته استفاده از این پتانسیل‌ها نیازمند حمایت و بسترسازی مناسب است.

گردشگری زیستی شامل محیط طبیعی به عنوان یک جاذبه است. در صورت افزایش ظرفیت برای جذب گردشگران زیستی زمینه‌ساز کارآفرینی و ایجاد مشاغل مرتبط با گردشگری در کشور و سودآوری ارزی خواهد شد. به نظر می‌رسد، جزیره قشم دارای توان‌های محیطی مناسبی برای جذب گردشگران زیستی است که این مسئله می‌تواند به عنوان رشته‌ای برای اتصال آن با برنامه‌های جهانی سازی مطرح باشد.

در زمینه گردشگری زیستی و در عرصه توان‌های محیطی، کارشناسان محیطی زیست و سازمان‌ها و ارگان‌های فرهنگی نقش برجسته‌ای در انجام این برنامه‌ریزی بر عهده دارند. برنامه‌ریزی گردشگری باید در دو حوزه کلان و خرد انجام پذیرد (Brida و همکاران، ۲۰۲۰). استفاده از توان‌های محیطی در مناطقی مانند قشم، به منظور دستیابی به توسعه و ارتباطات جهانی، نیازمند بسترسازی مناسب و لازم و در عین حال هدفمند است. همچنین لازم است افراد محلی در فرآیندهای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شرکت داشته تا در زمینه‌های مختلف، فرصت‌ها و نیز نقاط قوت و ضعف نظرات خود را بیان کنند.

بررسی‌های کتابخانه‌ای و میدانی در خصوص ظرفیت‌های محیطی گردشگری زیستی در قشم نشان می‌دهد که برخی از ظرفیت‌ها و توان‌های محیطی را می‌توان با کنترل موارد زیر ارتقا داده و زمینه‌های لازم برای ارتباطات جهانی این شهر را از این طریق افزایش داد:

- نقش صنایع تولیدی محلی در گردشگری زیستی
- اهمیت زیرساخت‌های موجود برای توسعه گردشگری
- کنترل پیامدهای منفی گردشگری مانند آلودگی زیست محیطی
- ارتقای جنبه‌های اقتصادی توریسم و توجه به تسهیلات بخش گردشگری
- توجه به تسهیلات بخش گردشگری زیستی

در صورت افزایش ظرفیت برای جذب گردشگران زیستی زمینه‌ساز کارآفرینی و ایجاد مشاغل مرتبط با گردشگری در کشور و سودآوری ارزی خواهد شد. به نظر می‌رسد، جزیره قشم دارای توان‌های محیطی مناسبی برای جذب گردشگران زیستی است. هدف این مطالعه سنجش و ارزیابی این توان‌ها می‌باشد، بنابراین برنامه‌ریزی برای جذب گردشگر زیستی باید با توجه به شاخص‌هایی صورت گیرد که دارای رتبه بالاتری می‌باشد. گردشگری زیستی جزئی از صنعت گردشگری به حساب می‌آید که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی بر عهده داشته باشد (Paramati و همکاران، ۲۰۱۷). استفاده از توان‌های محیطی در مناطقی مانند قشم، به منظور دستیابی به توسعه گردشگری زیستی، نیازمند بسترسازی مناسب و لازم و در عین حال هدفمند است. همچنین لازم است افراد محلی در فرآیندهای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شرکت داشته تا در زمینه‌های مختلف، فرصت‌ها و نیز نقاط قوت و ضعف نظرات خود را بیان کنند.

۳- جهانی شدن

دستیابی به اجماع در مورد تعریف جهانی شدن، مانند تعریف اکوتوریسم، هنوز برای بسیاری رضایت بخش نیست. اما هدف از این بخش ورود به بحث در مورد تعریف جهانی شدن نیست. این بخش یک تعریف کلی از جهانی شدن را به منظور ارائه چارچوبی برای اهداف این مقاله ارائه می‌کند. اما، شاید مهمتر از آن، این بخش بر روی چگونگی جهانی شدن به تغییر در نقش‌های سنتی

دولتی و غیردولتی و پیامدهای این تغییر نقش‌ها تمرکز کرده و تشریح خواهد کرد. جهانی شدن به فرآیندی از پیوستگی فزاینده بین مردم در نتیجه کاهش اثرات فاصله‌ها و مرزهای سیاسی اشاره دارد و با کاهش نقش دولت و افزایش نقش بازیگران غیردولتی مشخص می‌شود (O'Rourke, 2019). بازیگران و بازارهای غیردولتی، جهانی شدن را به موضوعی پیچیده و بحث برانگیز تبدیل می‌کنند، که در ابتدا ایجاد چارچوبی برای بحث درباره جهانی شدن مفید است. این مطالعه در چارچوب رویکرد جهانی‌سازی به‌عنوان غیرملی‌سازی به منظور تحلیل تأثیرات جهانی‌سازی بر صنعت خاص اکوتوریسم در کشورهای در حال توسعه مانند ایران و در شهر قشم متمرکز است. رویکرد «جهانی‌سازی به‌عنوان غیرملی‌سازی» بر نقش فزاینده بازیگران غیردولتی و کاهش آن تأکید می‌کند. نقش بازیگران سنتی دولت در برخورد با مسائل جهانی یکی از مؤلفه‌های اصلی رویکرد «جهانی‌سازی به‌عنوان ملی‌سازی» این است که بازارهای اقتصادی که قبلاً با مرزهای سیاسی تعریف می‌شدند، اکنون سیال هستند (O'Rourke, 2019).

اثرات متقابل جهانی شدن و اکوتوریسم را نمی‌توان نادیده گرفت. همانطور که هانی بیان می‌کند، «در بیشتر نقاط جهان، ظهور اکوتوریسم با ترویج بازارهای آزاد و جهانی‌سازی اقتصادی همزمان شده است و بخش خصوصی به‌عنوان موتور اصلی توسعه مورد ستایش قرار گرفته است تا تأثیرات جهانی‌سازی بررسی شود. در مورد اکوتوریسم در کشورهای در حال توسعه، چارچوب گسترده "جهانی شدن به‌عنوان غیر ملی شدن" که در بالا ذکر شد باید اصلاح شود (Croes و همکاران، ۲۰۲۱). با بررسی این تأثیرات از دیدگاه بازارمحور، دو رویکرد وجود دارد که به درک ما کمک می‌کند: رویکرد همگرا و رویکرد واگرا. رویکرد همگرا بر مزایایی که کشورهای در حال توسعه از مشارکت در جهانی شدن اقتصاد جهانی به دست می‌آورند، تأکید می‌کند. خصوصی‌سازی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و باز بودن تجارت به عنوان راه‌هایی تلقی می‌شوند که کشورهای در حال توسعه می‌توانند خود را به روی بازارهای جهانی باز کنند و درآمدهایی ایجاد کنند که این امکان را فراهم می‌کند (Goodwin, 1996). آنها برای تامین مالی توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز و تسریع در انتقال فناوری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و شرایطی که برای وام‌های تجاری که استفاده از وجوه را محدود می‌کند و منجر به این شد که کشورها قبل از استفاده از وجوه، نیمی از مبلغ وام را با بهره بدهی داشته باشند، اکنون بر وام‌های تجاری سنتی ترجیح داده می‌شود. چنین استراتژی‌هایی نه تنها درآمدی ایجاد می‌کنند که به اقتصاد کشور کمک می‌کند، بلکه به کشورها آزادی بیشتری می‌دهد تا آنچه را که می‌خواهند با بودجه انجام دهند. بنابراین، با توسعه اکوتوریسم و در پی آن از طریق توسعه فرصت‌های سرمایه‌گذاری جذاب، کشورهای در حال توسعه مانند ایران می‌توانند سرمایه مورد نیاز خود برای بهبود زیرساخت‌ها و فناوری را با سرمایه‌گذاری کم یا بدون سرمایه‌گذاری به دست آورند (Hall, 2019).

طرفداران تئوری همگرا تأکید می‌کنند که افزایش تعداد افراد شرکت‌کننده در اکوتوریسم به مزایای مختلفی برای کشورهای در حال توسعه منجر شده است. اکوتوریسم از طریق هزینه‌های ورودی و امتیازی که می‌تواند برای نگهداری از مناطق حفاظت شده و پارک‌ها، که بسیاری از کسب و کارهای اکوتوریسمی در اطراف آنها فعالیت می‌کنند، استفاده شود، سرمایه ایجاد می‌کند (Jackson, 2019). در نهایت، از آنجا که اکوتوریسم بر آموزش به عنوان یکی از مؤلفه‌های تجربه تأکید می‌کند، تجارب مثبت اکوتوریسم اغلب آگاهی‌های زیست‌محیطی و همچنین نگرانی برای جمعیت‌های محلی را ارتقا می‌دهند و در نتیجه مدافعان قوی برای حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی هستند.

۴- اکوتوریسم و جهانی شدن

همانطور که اشاره شد، جهانی شدن نیز مانند اکوتوریسم پدیده‌ای نوظهور است که در معنا و کاربرد آن با ابهاماتی همراه است. این بحث زمانی مهم می‌شود که اهمیت و تأثیر جهانی شدن در نظر گرفته شود. بر این اساس در کلی‌ترین سطح، جهانی‌سازی به‌عنوان «تکثر پیوندها و پیوندهای متقابل بین دولت‌ها و جوامعی که جهان مدرن را تشکیل می‌دهند» تعریف شده است. فرآیندی که طی آن رویدادها، تصمیم‌ها و فعالیت‌ها در یک بخش از جهان می‌توانند پیامدهای مهمی برای افراد و جوامع در نقاط بسیار دور از کره زمین داشته باشند (Jackson, 2019). از نظر اقتصادی، جهانی شدن به «قابلیت ماندگاری سیستم تجارت جهانی، کاهش آشکار استقلال سیاست اقتصادی ملی، تأثیر انقلاب تکنولوژیک و منابع رشد اقتصادی بلندمدت و کوتاه مدت» اشاره دارد (Jackson, 2019).

اهمیت فرآیند جهانی شدن طیف وسیعی از گمانه زنی‌ها را نیز برمی‌انگیزد. دانشمندان استدلال می‌کنند که ما از طریق تحولاتی زندگی می‌کنیم که سیاست و اقتصاد قرن آینده را بازآرایی خواهد کرد. آنها بر این باورند که در آینده هیچ محصول ملی برای فناوری، هیچ شرکت ملی، هیچ صنایع ملی وجود نخواهد داشت. دیگر اقتصادهای ملی وجود نخواهد داشت. انقلاب اطلاعاتی و افزایش کارایی حمل و نقل با کاهش فاصله بین کشورها راه را برای جهانی شدن هموار کرده است. با توانایی انتقال اطلاعات از طریق روش‌های حمل و نقل کارآمدتر، ظهور شبکه‌های مخابراتی و سیستم‌های پردازش اطلاعات در عرض چند دقیقه بازارهای تجاری در سراسر جهان گشوده می‌شود. علاوه بر این، گرایش به افزایش آزادسازی در تجارت به دلیل کاهش

موانع تجاری مانند تعرفه های حمایتی و مقررات زدایی، امکان رقابتی شدن محصولات خارجی را در بازارهای بین المللی فراهم کرد (Brandt, 2018).

آزادسازی تجارت، گسترش بلوک های تجاری منطقه ای را تشویق کرده است و یکپارچه سازی منطقه ای را توصیف می کند که می تواند به شکل مناطق آزاد تجاری، اتحادیه های گمرکی، بازارهای مشترک یا اتحادیه های اقتصادی باشد. منطقی که در پس منطقه ای شدن وجود دارد، در پس دستاوردهای اقتصادی بالقوه از حذف عیوب مشخص و کنترل های قیمتی ناشی از سیاست است. قسم از این حیث و به دلیل طبقه بندی به عنوان یک منطقه آزاد و در بر داشتن مناطق گردشگری قابل توجه پتانسیل بالایی در تبدیل به یک جهان شهر را داراست. بر اساس دیدگاه همگرایی جهانی شدن، سرمایه گذاری مستقیم خارجی راهی را برای کشورهای در حال توسعه مانند ایران برای دستیابی به توسعه زیرساخت ها، انتقال فناوری و دسترسی به بازارهای بین المللی بسیار رقابتی فراهم می کند و شرکت های جهان سوم را مجبور می کند تا برای رقابت موثر با چنین بازارهایی کارآمدتر شوند. امروزه، استراتژی های توسعه با نگاه بیرونی، مانند گردشگری بوم گردی، به روندی تبدیل شده اند که آزادی بیشتری را در استفاده از منابع مالی با مزیت افزوده کمک به اقتصاد کشور در حال توسعه ایجاد می کند. بر این اساس مناطقی مانند قسم با پتانسیل بالای بوم گردی در کشورهای در حال توسعه از طریق جذب سرمایه گذاران خصوصی برای تامین سرمایه برای توسعه زیرساخت ها، قابلیت های تکنولوژیکی و هزینه های راه اندازی، می توانند توسعه مورد نیاز خود را بدون هیچ گونه سرمایه گذاری مستقیم از جانب خود به دست آورند.

بر اساس دیدگاه های مختلف توسعه گردشگری زیستی و جهانی شدن مستلزم تصمیمات مدیریتی و سیاستی موثر در سطح ملی است، وظیفه ای که اکثر کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به دلایل سیاسی برای آن آماده نیستند. علاوه بر این، جهانی شدن به شدت به مدل توسعه واردات صادرات وابسته است. جهان سوم به شدت به درآمد حاصل از صادرات وابسته است. علاوه بر این، مزایای بالقوه جهانی شدن به طور نابرابر در سراسر جهان تحقق یافته است. آسیای شرقی و جنوب شرقی به دلیل توانایی در ارائه نیروی کار ماهر و شایسته به چند ملیتی، ذینفعان اصلی جهانی شدن ثروت بوده اند (Jackson, 2019). جهانی شدن در درجه اول بر محصولات تولیدی نیز تأثیر گذاشته است. تأکید بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی مناطقی که برای سرمایه گذاری پرخطر تلقی می شوند را به حاشیه برده زیرا فاقد زیرساخت های کافی، ظرفیت فن آوری و نیروی کار ماهر برای اکثر افراد چند ملیتی هستند و این مسئله ای است که به عنوان محدودیت اصلی و ویژه در جهانی شدن قسم مطرح است.

اکو توریسم با نفوذ در ارتباطات راه دور، حمل و نقل و فناوری اطلاعات، جهانی شدن را امکان پذیر می نماید. علاوه بر این، این پیشرفت ها سفر به جهان را برای طبقات متوسط ممکن ساخته است و در نهایت، سهولت جدید و آزادسازی نرخ ارز، معاملات بین المللی را در سراسر جهان آسان تر و سریع تر کرده است. فاصله درک شده بین فرهنگ ها کاهش یافته است و این در افزایش گردشگری در دهه گذشته منعکس شده است. بنابراین، جهانی شدن و بازار گردشگری زیستی در سراسر جهان مشاهده گردیده است و تأثیرات جهانی شدن در حال درک شدن است. اکوتوریسم در معنای اصلی خود پاسخی مستقیم و تلاش برای استفاده از فرصتهایی که جهانی سازی در اختیار جهان اول قرار داده است و در عین حال منافعی را که قبلاً محقق نشده بود را به ارمان می آورد بویژه برای جهان سوم). اکوتوریسم جایگاهی را برای جذب سرمایه گذاران خصوصی ارائه می دهد که در زیرساخت ها، فناوری و آموزش نیروی کار سرمایه گذاری می کنند تا در دراز مدت سود بیشتری کسب کنند. علاوه بر این، اگر به طور پایدار انجام شود، جایگزینی برای گزینه های توسعه مخرب و به حاشیه رانده بیشتر مانند جنگل زدایی ارائه می دهد (Brandt, 2018).

۴-۱- پیامدهای منفی

در حالی که اکوتوریسم اگر به درستی انجام شود می تواند موفق باشد، اما معایبی دارد. از آنجایی که اکوتوریسم به عنوان یک بازار خاص در صنعت گردشگری وجود دارد، مشتریان بسیار خاصی را تامین می کند (Harms, 1994). علاوه بر این، به یک روند تبدیل شده است و روندها بر خلاف نیازهای اولیه ممکن است با گذشت زمان با رکود مواجه شوند. بازارهای بوم گردی عموماً به فعالیت های لوکس می پردازند و بازاری با قیمت های بالا ایجاد می کنند که به عرضه محدود مصرف کنندگان و رفاه اقتصادی آنها بستگی دارد. وقتی قیمت ها خیلی بالا می روند، یک بازار نخبه گرا با کاهش سود کلی شکل می گیرد. در نهایت، کشورهای در حال توسعه در خطر وابستگی بیش از حد به بازار گردشگری بسیار پرنوسان هستند که به دلیل نوسانات فصلی و سالانه نامشخص است که به رفاه کلی اقتصادی کشورهای جهان اول که مصرف کنندگان اصلی هستند بستگی دارد (Brandt, 2018). این مورد از مشکلات خاص و اصلی پیش روی قسم در زمینه گردشگری زیستی و آسیب های وارده بر آن است. از طرفی قسم در ایران واقع گردیده که به دلایل خاص سیاسی همواره در مسیر جهانی شدن با مشکلات و موانعی روبه رو است. بروز اپیدمی های بهداشتی مانند کووید در سال های اخیر و موارد مشابه در سال های آتی از دیگر تقابلات منفی میان اکوتوریسم و جهان شهر شدن محسوب می شود.

۲-۴- سایر جنبه ها

به بیان خلاصه، اکوتوریسم ارتباط زیادی با مفاهیم توسعه پایدار و جهانی شدن دارد. جهانی شدن یک محیط اقتصادی بین المللی مناسب ایجاد می نماید که به مفهوم اکو توریسم اجازه تکامل می دهد. با پیشرفت های جهانی در فناوری اطلاعات، مخابرات و حمل و نقل، گردشگری به طور کلی در دسترس طبقات متوسط قرار گرفت. از آنجایی که افراد بیشتری شروع به استفاده از دسترسی جدید یافت شده برای سفر در سراسر جهان کردند، تأثیرات زیست محیطی، فرهنگی و اقتصادی شروع شد. اکو توریسم به عنوان یک جایگزین توسعه پایدار برای اثرات زیانبار زیست محیطی، اقتصادی و فرهنگی که توسط کشورهای در حال توسعه احساس می شد، پدید آمد.

۳-۴- جهانی شدن و اکوتوریسم در کشورهای در حال توسعه

بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلیل ناتوانی در مشارکت در فرآیند تولید به دلیل کمبود نیروی کار ماهر و زیرساخت، قادر به استفاده از مزایای بالقوه جهانی شدن نیستند (Diaz, 1997). بدون این نیازهای اساسی، کشورهای در حال توسعه به حاشیه رانده تر تصور می شد که سرمایه گذاری های پرخطری هستند، بنابراین جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی دشوار خواهد بود (Altieri, 1993). زمانی که سرمایه گذاری خارجی مهار شد، واقعیت های انتقال فناوری و توسعه زیرساخت ها آنچه را که وعده داده بودند تحقق پیدا نمی نماید. بیشتر شرکت ها زیرساخت هایی را در مناطقی ایجاد کردند که مستقیماً و فوراً به اهداف شرکت منفعت می رساند.

همچنین استثمار از دیگر پیامدهای منفی در زمینه ارتباط میان اکوتوریسم در مناطق جهان سوم و از جمله قشم و کشورهای پیشرفته دیگر است. هنگامی که شرکت ها وارد کشور جهان سوم می شوند، از منابع آن بهره برداری کرده و به نفع خود صادر و سود کمی به کشور و منطقه میزان گردشگری باز می گردد (Herliczek, 1996). استثمار نیروی کار نیز رخ داده زیرا تحرک بالای شرکت های چند ملیتی به آنها اجازه می دهد در صورت سخت گیری قوانین کار یا بالا بودن دستمزدها، آن ها را ترک کنند. این امر وضعیتی را ایجاد می کند که در آن مردم کشور برای رقابت در بازار بین المللی باید با کار برای دستمزدهای کمتر و با محدودیت های کارگری، از خود استثمار کنند. این پیامدهای جهانی شدن به کشورهای در حال توسعه قدرت بسیار کمی می دهد و آنها را کاملاً به رفاه و موهبت کشورهای پیشرفته وابسته می نماید. با این حال، اکو توریسم می تواند یک جایگزین توسعه نسبتاً خوش خیم برای جهان سوم به حاشیه رانده شده ارائه دهد (Alguilar, 1997).

۵- نتیجه گیری

اکو توریسم راهی را برای کشورهای توسعه یافته ارائه می دهد تا از مزایای جهانی شدن با جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی بهره مند شوند. اکو توریسم همچنین فرصت های بیشتری برای توسعه زیرساختی گسترده ارائه می دهد. سرمایه گذاران خصوصی می خواهند گردشگران را جذب کنند و برای انجام این کار باید محیطی زیبا از نظر زیبایی داشته باشند. علاوه بر این، سرمایه گذاران خصوصی در گردشگری زیستی اغلب تعداد بیشتری از جمعیت محلی را به کار می گیرند، بنابراین احتمال ارائه آموزش بیشتر است. اگر گردشگری منبع درآمد اولیه یک منطقه باشد، افراد بیشتری نیز احتمالاً به تحصیل ادامه می دهند، زیرا مهارت های زبانی در بیشتر بخش های صنعت گردشگری ضروری است. سطح تحصیلات منطقه در طول زمان افزایش می یابد و فقر کاهش می یابد زیرا پایگاه دانش گسترده تر به یک ضرورت برای بقا تبدیل می شود. در نهایت، گردشگری زیستی، همانطور که از طریق تکنیک ارزیابی جایگزین هزینه سفر ارزش گذاری می شود، یک انگیزه اقتصادی قابل توجه برای دست نخورده نگه داشتن منابع طبیعی باقیمانده یک منطقه ارائه می دهد. با کمک قابل توجهی به تولید ناخالص ملی کشور، گردشگری به سرعت در حال تبدیل شدن به یک گزینه توسعه قابل توجه است.

چالش این است که این تنش ها بویژه در مناطقی ماند قشم، به گونه ای باید متعادل گردند که به کشورهای در حال توسعه اجازه دهد از مزایای اقتصادی اکوتوریسم بهره ببرند و در عین حال پتانسیل آن را برای تخریب اکولوژیکی و فرهنگی حفظ کنند. تعریف اکوتوریسم مورد استفاده در این مطالعه بیان می کند که اکوتوریسم مبتنی بر منابع طبیعی است که «از نظر اخلاقی مدیریت می شود تا تأثیر کم، غیرمصرفی و محلی محور باشد». این تعریف الگویی را فرض می کند که منابع طبیعی را به عنوان عامل خاص در نظر می گیرد به این معنا که برای درجه ای که می توان از آنها استفاده کرد محدودیت هایی وجود دارد. این مفهوم که اکوتوریسم باید به حفظ منابع طبیعی کمک کند بسیار حیاتی است. این پارادایم در تضاد شدید با پارادایمی است که منابع طبیعی را مانند هر نوع منبع دیگری که می تواند برای منافع اقتصادی مورد بهره برداری قرار می دهد برخورد می کند. تأثیر نیروهای جهانی شدن می تواند به راحتی منجر به تبدیل اکوتوریسم به شکل دیگری از گردشگری انبوه شود و در نتیجه کشورهای در حال توسعه را جایگزین کمتری برای توسعه پایدار می کند. بنابراین بر اساس مطالعات کتابخانه ای انجام شده در این پژوهش و ارزیابی های

محقق در این زمینه می توان موارد زیر را به عنوان جنبه ها و مزایای جهان شهر شدن قشم بر اساس ارتقا و توسعه اکوتوریسم برشمرد:

- ترویج بازارهای آزاد
- جهانی سازی اقتصاد جزیره
- گسترش شرکت ها در بخش خصوصی
- افزایش سرمایه گذاری خارجی
- تسهیل ورود فناوری های خارجی

در نهایت باید متذکر گردید، آنچه مورد نیاز است مدیریت فرآیند جهانی شدن در سطح ایالتی و محلی و اصلاح فرآیند جهانی شدن در سطح جهانی است تا به جوامع محلی درگیر در سرمایه گذاری های اکوتوریسم اجازه دهد از جنبه های مثبت جهانی شدن و در عین حال کاهش اثرات منفی آن بهره مند شوند.

منابع

1. طرح جامع قشم، ۱۳۹۷. سازمان منطقه آزاد قشم.
2. Alguilar, Bernardo. 1997. Dependence Cycles. The School For Field Studies Center For Sustainable Development Studies. Atenas, Costa Rica.
3. Altieri, M. A. and O. Masera. 1993. Sustainable Rural Development in Latin America: Building From the Bottom - Up. The Journal of the International Society for Ecological Economics.. 9: 93 - 95.
4. Anonymous Source. Global Conference on the Development of the Small Island States. http://www.undp.or.fj/Global_cont./barbados/barb8.html
5. Diaz, J. L. 1997. Eco - Tourism and Conservation. The School For Field Studies Center For Sustainable Development.. Atenas, Costa Rica.
6. Harms, V. 1994. National Audobon Society Almanac of the Environment.. New York: GP Putnam and Sons.
7. Herliczek, Jeremy. 1996. Where Is Eco - Tourism Going? Amicus Journal.. 27: 31 - 35.
8. Hirst, P. and T. Grahame. 1992. The Problem of Globalization: International Economic Relations, National Economic Management and the Formation of Trading Blocs. Economy and Society. 21 n4: 357 - 396.
9. Jackson, S. (2016), "Prediction, explanation and big (ger) data: a middle way to measuring and modelling the perceived success of a volunteer tourism sustainability campaign based on 'nudging'", Current Issues in Tourism, Vol. 19 No. 7, pp. 643-658.
10. Al-Ashmori, Y.Y.; Othman, I.; Rahmawati, Y. Bibliographic analysis of BIM Success Factors and Other BIM Literatures using Vosviewer: A theoretical mapping and discussion. J. Phys. Conf. Ser. 2020, 1529. [CrossRef].
11. Paramati, S.R.; Shahbaz, M.; Alam, M.S. Does tourism degrade environmental quality? A comparative study of Eastern and
12. Western European Union. Transp. Res. Part D Transp. Environ. 2017, 50, 1-13. [CrossRef].
13. Brida, J.G.; Matesanz Gómez, D.; Segarra, V. On the empirical relationship between tourism and economic growth. Tour. Manag. 2020, 81, 104131. [CrossRef].
14. Croes, R.; Ridderstaat, J.; Bałk, M.; Zientara, P. Tourism specialization, economic growth, human development and transition
15. economies: The case of Poland. Tour. Manag. 2021, 82, 104181. [CrossRef].
16. Goodwin, H. In pursuit of ecotourism. Biodivers. Conserv. 1996, 5, 277-291. [CrossRef].
17. Hall, C.M. Constructing sustainable tourism development: The 2030 agenda and the managerial
18. ecology of sustainable tourism. J. Sustain. Tour. 2019, 27, 1044-1060. [CrossRef].

19. H. R. O'Rourke, Economic History and Contemporary Challenges to Globalization, The Journal of Economic History (۲۰۱۹)
20. S. Brandt, C. Buckley, A global systematic review of empirical evidence of ecotourism impacts on forests in biodiversity hotspots, Current Opinion in Environmental Sustainability Volume 32, 112-118 (۲۰۱۸)